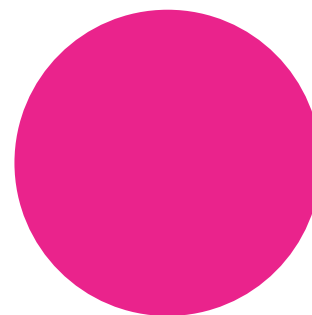

**SVENSK FÖRENING FÖR SJUKSKÖTERSKOR I DIABETESVÅRD – SFSD
& SVENSK SJUKSKÖTERSKEFÖRENING – SSF**

**KOMPETENSBESKRIVNING
OCH FÖRSLAG TILL UTBILDNING**

**FÖR LEGITIMERAD SJUKSKÖTERSKA
MED SPECIALISERING I DIABETESVÅRD**

*KOMPETENSBEKRIVNING OCH FÖRSLAG TILL UTBILDNING
FÖR LEGITIMERAD SJUKSKÖTERSKA MED SPECIALISERING
I DIABETESVÅRD*

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

3	FÖRORD
4	ARBETSPROCESS
5	BAKGRUND
6	DIABETESSJUKSKÖTERSANS SPECIFIKA KOMPETENSOMRÅDEN
7	UTBILDNING OCH KOMPETENS
8	NIVÅ 1.1: LEG. SJUKSKÖTERSKA MED SPECIALISERING I DIABETESVÅRD
9	NIVÅ 1.2: LEG. SJUKSKÖTERSKA MED AVANCERAD SPECIALISERING I DIABETESVÅRD (MAGISTEREXAMEN)
10	NIVÅ 2: LEG. SJUKSKÖTERSKA MED AVANCERAD SPECIALISERING I DIABETESVÅRD (MASTEREXAMEN)
11	NIVÅ 3: LEG. SJUKSKÖTERSKA MED AVANCERAD SPECIALISERING I DIABETESVÅRD (DOKTORSEXAMEN)
12	REFERENSER

Produktionsfakta

Responstryck 2010, andra upplagan

FÖRORD

Svensk Förening för Sjuksköterskor i Diabetesvård (SFSD) bildades 1983 och har år 2010 cirka 1 250 medlemmar. Föreningens syfte är att samla och organisera sjuksköterskor med specialintresse för diabetesvård.

SFSD arbetar för sjuksköterskors kompetensutveckling, utbildning och forskning inom diabetesvården och förutsätter att sjuksköterskor i diabetesvård arbetar utifrån vetenskap och beprövad erfarenhet i enlighet med gällande författningar och de riktlinjer som styr diabetesvården. Arbetet ska även präglas av ett etiskt förhållningssätt.

Den snabbt ökande kunskapen om diabetesjukdomen och den snabba medicinska utvecklingen inom diabetesvården medför ett ökat utbildningsbehov.

SFSD har funnit det angeläget att utarbeta ett dokument där det klargörs vilken kompetens och utbildning sjuksköterskan

behöver för att arbeta inom diabetesvården. SFSDs styrelse tillsatte år 2004 en arbetsgrupp med uppgift att utforma ett sådant dokument. Arbetet har skett i samarbete med Svensk sjuksköterskeförening (SSF).

Syftet med kompetensbeskrivningen är att den ska kunna

- utgöra vägledning och rekommendation till universitet och högskolor vid planering av utbildningar
- användas som underlag vid organisering och planering av diabetesvård
- vara till hjälp för arbetsgivare vid anställning av diabetessjuksköterskor i vården
- klargöra diabetessjuksköterskans kompetens för personer med diabetes och deras anhöriga.

ARBETSPROCESS

För att förankra arbetet har arbetsgruppen gjort en inventering av vad som är viktiga kunskaper för en diabetessjuksköterska och vilka förmågor som krävs för att utföra arbetet. Såväl diabetessjuksköterskor som personer med diabetes har bidragit med värdefulla synpunkter.

Vidare har arbetsgruppen granskat vetenskapliga artiklar ur ett patient- och vårdperspektiv. Under arbetets gång har gruppen dessutom haft kontakt med Socialstyrelsen och Svenska Diabetesförbundet. SFSDs nätverk har utgjort referensgrupp.

FÖLJANDE PERSONER

HAR INGÅTT I ARBETSGRUPPEN

Lillemor Fernström, utvecklingsjuksköterska inom diabetesvård vid Landstingets UndervisningsCentrum för Diabetes, LUCD, CeFAM, Stockholm

Pia Hanås, diabetessjuksköterska, medicinkliniken, Uddevalla sjukhus och Högskolan Väst

Karin Johansson, distriktssköterska och diabetessamordnare i Kronobergs län

Åsa Jönsson, utvecklingsjuksköterska inom diabetesvård vid Landstingets UndervisningsCentrum för Diabetes, LUCD, CeFAM, Stockholm

Kristina Pilström, diabetessjuksköterska vid Akademiska barnsjukhuset, Uppsala

Karin Wikblad, professor i diabetesvård, Uppsala universitet

Gerthrud Östlinder, FoUU-sakkunnig, Svensk sjuksköterskeförening, har varit adjungerad rådgivare till arbetsgruppen.

Kompetensbeskrivningen har reviderats 2010 av Britt-Marie Carlsson, Janeth Leksell, Karin Wikblad. Högskolepoäng anges nu enligt ECTS (European Credit Transfer System) 1 poäng = 1,5 högskolepoäng. Referenslistan har uppdaterats.

BAKGRUND

Diabetes är en växande folksjukdom såväl i Sverige som internationellt. Ökningen har gått så snabbt att man idag talar om en hotande diabetespandemi. Sjukdomen kännetecknas av absolut eller relativ insulinbrist, förhöjt blodsocker och rubbningar i ämnesomsättningen som på sikt kan leda till skador i blodkärl och nerver. De vanligaste formerna av diabetes betecknas typ 1 och typ 2. De båda formerna skiljer sig åt på väsentliga punkter, både avseende orsakssamband och behandling. Typ 1 diabetes debuterar oftast i barn- och ungdomsåren, medan typ 2 diabetes oftare debuterar i vuxen ålder. I Sverige har 4 procent av befolkningen diabetes, vilket motsvarar drygt 400 000 personer. Av dessa har cirka 85-90 procent typ 2 diabetes.

Adekvat medicinsk behandling, omvårdnad och förebyggande åtgärder är helt avgörande för hälsoutvecklingen hos en person med diabetes. Sjukdomen påverkas av mat, fysisk aktivitet och andra sjukdomar men även av psykologiska faktorer som till exempel stress och oro. En stor del av behandlingen utgörs av egenvård och det är därför av yttersta vikt att personen med diabetes får tillgång till adekvat och individanpassad vård samt fortlöpande undervisning, handledning och stöd. Diabetessjuksköterskor med relevant utbildning behövs för att tillgodose patientens behov av god och säker vård. Stöd till anhöriga/familj är också en viktig uppgift.

I slutet av 1970-talet utarbetades det första vårdprogrammet för diabetesvården i Sverige och år 1996 publicerade Socialstyrelsen nationella riktlinjer för vård och behandling vid diabetes mellitus vilka reviderats 1999 och 2010. Riktlinjerna innehåller rekommendationer för adekvata och effektiva vårdinsatser. Det övergripande målet för behandlingen är att förhindra akuta och långsiktiga komplikationer av sjukdomen och därmed ge förutsättningar för bibehållen god livskvalitet. Vidare påpekas i de nationella riktlinjerna att behandlingen bygger på egenvård och att patientutbildning därför är ett centralt tema i diabetesvården. Enligt Socialstyrelsen bör personen med diabetes ha tillgång till ett vårdteam med väl integrerad kunskap om olika aspekter av sjukdomen. Speciellt påpekas att diabetessjuksköterskan har en viktig roll både i den medicinska behandlingen och vid omvårdnaden av personer med diabetes.

Sedan slutet av 1970-talet har sjuksköterskor på olika sätt specialiserat sig i diabetesvård och idag finns ett stort antal diabetessjuksköterskor verksamma i specialistsjukvården för barn och vuxna, i primärvården och i den kommunala vården. De har ofta förvärvat 15–30 högskolepoäng i diabetesvård och har dessutom omfattande kunskaper genom långvarig yrkeserfarenhet, vilket kan tillgodoräknas (valideras) i eventuell fortsatt utbildning.

DIABETESSJUKSKÖTERSANS SPECIFIKA KOMPETENSOMRÅDEN

Diabetessjuksköterskans arbete baseras på vetenskap och beprövad erfarenhet och med utgångspunkt i de individuella behov som personen med diabetes har. Följande kompetenser är viktiga för en diabetessjuksköterska:

VÅRDVETENSKAP

- ha fördjupade kunskaper om det dagliga livet för personer med diabetes och med respekt för den enskilde individens val och livssituation.
- stödja patientens egenvård och delaktighet i behandlingen
- utforma behandlingsåtgärder i dialog med personen med diabetes
- uppmärksamma och agera på förändringar som är orsakade av diabetessjukdomen
- vara förtrogen med praktiska moment i egenvården som blodssockermätning och injektionsteknik
- vara medveten om sjukdomens psykologiska konsekvenser och krisbearbetning
- ha fördjupade kunskaper om sjukdoms- och komplikations förebyggande åtgärder på individ- och samhällsnivå

MEDICINSK VETENSKAP

- ha fördjupade kunskaper om diabetessjukdomarna och diabetesrelaterade sjukdomar, deras uppkomstmekanism, fysiologi och patologi
- regelbundet följa upp patientens hälsotillstånd
- ha fördjupade kunskaper om insatser för att förebygga komplikationer
- ha kunskaper om läkemedels användning och ordination vid diabetes
- vara väl förtrogen med hur blodssockret påverkas av dosjusteringar av blodssockersänkande tabletter och insulin samt ha kunskaper om blodtrycks- och blodfettssänkande läkemedel

PEDAGOGIK

- stödja och uppmuntra personer med diabetes och anhöriga att ta eget ansvar för sjukdomen och dess vård och behandling
- kunna bedöma individuellt utbildningsbehov

- i dialog med personen med diabetes kunna handleda och ge stöd för att han/hon ska kunna leva ett bra liv med diabetes
- informera och undervisa personer med diabetes samt närstående om diabetessjukdomen såväl individuellt som i grupp
- stödja egenvårdsresurser för personer med diabetes

LEDARSKAP

- leda, organisera och planera en sjuksköterskeledd mottagning
- organisera och leda dagvårdsverksamhet och andra former av utbildningsinsatser
- organisera och initiera samverkan med andra yrkesgrupper och team, exempelvis fotteam, ögonklinik och specialistmödravård i syfte att kontinuerligt utveckla och förbättra diabetessvården
- initiera och vara delaktig i arbetsgrupper rörande diabetessvården på olika nivåer

FORSKNING OCH UTVECKLING

- vara väl insatt i senaste forskningsresultat för att kunna bedriva evidensbaserad diabetesvård
- följa utvecklingen inom diabetesområdet och ansvara för införandet av nya rutiner och metoder
- initiera, medverka och/eller bedriva utvecklingsarbete/forskningsarbete inom området diabetesvård
- använda nationella diabetesregister som underlag för kontinuerligt förbättringsarbete.

UTBILDNING OCH KOMPETENS

I det följande beskrivs specialisering och avancerad specialisering inom ämnesområdet diabetesvård. Specialiseringen bygger på grundutbildning till leg. sjuksköterska 180 högskolepoäng eller motsvarande.

LEG. SJUKSKÖTERSKA 180 HÖGSKOLEPOÄNG

Se kompetensbeskrivning för leg.sjuksköterska.

LEG. SJUKSKÖTERSKA MED SPECIALISERING OCH AVANCERAD SPECIALISERING INOM DIABETESVÅRD

Utbildningen är indelad i tre nivåer. För att arbeta som diabetessjuksköterska krävs minimum nivå 1.1 omfattande 30 högskolepoäng. Det innebär att leg. sjuksköterska med 30 högskolepoäng i diabetesvård efter genomgången utbildning har kompetens att arbeta inom kommunal vård, inom primärvård eller vid specialistmottagning.

Nivå	Utbildning	Kompetens
Nivå 1.1	30 högskolepoäng	Leg. sjuksköterska med specialisering i diabetesvård
Nivå 1.2	37,5 högskolepoäng	Leg. sjuksköterska med avancerad specialisering i diabetesvård (Magisterexamen)
Nivå 2	60 högskolepoäng	Leg. sjuksköterska med avancerad specialisering i diabetesvård och med utvecklingsansvar (Masterexamen)
Nivå 3	180 högskolepoäng	Leg. sjuksköterska med avancerad specialisering i diabetesvård och med ansvar för diabetesvårdforskning och evidensbaserad diabetesvård (Doktorsexamen)

NIVÅ 1, 67.5 HÖGSKOLEPOÄNG

Nivå 1 omfattar två steg. Det första steget, nivå 1.1, omfattar 30 högskolepoäng och utgör baskunskaper för en diabetessjuksköterska med specialisering i diabetesvård. Det andra steget, nivå 1.2, 37.5 högskolepoäng, ger en avancerad specialisering och omfattar förutom utbildning i diabetesvård även fördjupad utbildning i farmakologi. Sammanlagt ingår 15 högskolepoäng farmakologi i nivå 1, vilket torde öka diabetessjuksköterskans möjligheter att förskriva läkemedel vid diabetes. Läkemedelsförskrivning kräver särskilt beslut av Socialstyrelsen.

NIVÅ 1.1, 30 HÖGSKOLEPOÄNG

Förkunskaper

- sjuksköterskeexamen och svensk legitimation (sjuksköterskeutbildning 180 högskolepoäng enligt 1993 års studieordning eller sjuksköterskeutbildning enligt äldre studiegång kompletterad med omvårdnadsvetenskap 30 högskolepoäng vid universitet/högskola). Validering av tidigare studier och klinisk erfarenhet bedöms individuellt
- minst två års yrkeserfarenhet som leg. sjuksköterska.

Nivå 1.1-kurser	Innehåll	Kompetens
Diabetesvård I 15 högskolepoäng	Diabetessjuksköterskans roll Fysiologi och patofysiologi Typ 1 och typ 2 diabetes Behandling och egenvård Förskrivning av hjälpmedel Livsvillkor vid diabetes Patientutbildning Organisera och samverka med andra yrkesgrupper Diabetes hos barn och ungdomar Sena komplikationer vid diabetes Diabetes i olika kulturer Vetenskaplig metodik med projektarbete	Leg. sjuksköterska som genomgått nivå 1.1, 30 högskolepoäng, har följande kompetens: Sätta upp mål för behandling tillsammans med läkare, patient, närstående och i förekommande fall andra yrkeskategorier. Ansvara för patientens omvårdnad i anslutning till undersökning och behandling och följa upp behandlingsresultat.
Diabetesvård II 7,5 högskolepoäng	Diabetessjukdomens utbredning i ett globalt perspektiv Diabetesrelaterade sjukdomar Behandling vid typ 1 respektive typ 2 diabetes Andra former av diabetes Graviditetsdiabetes Diabetes under puberteten och adolescens	Självständigt utföra och medverka vid undersökning och behandling, till exempel utföra fotundersökningar, tolka blodsockervärden och ändra insulin och tablett-doser inom angivna intervall.
Patient- och anhörig- utbildning 7,5 högskolepoäng	Pedagogiska metoder Attityder, motivation, empowerment, compliance och coping Diagnostik av utbildningsbehov Utvärdering av utbildning Hälsa och livskvalitet som effektmått i patientutbildning Organisera utbildningsinsatser Praktisk träning i patient- och anhörigutbildning och utvärdering av effekter av utbildningen	Utbilda patienten samt närstående om diabetessjukdomen och hur den kan påverka det dagliga livet. Stödja patientens egenvårdsförmåga. Kontinuerligt kvalitetssäkra och dokumentera effekter av vård och behandling.

NIVÅ 1.2, 37.5 HÖGSKOLEPOÄNG

Förkunskaper

- sjuksköterskeexamen och svensk legitimation (sjuksköterskeutbildning 180 högskolepoäng enligt 1993 års studieordning eller sjuksköterskeutbildning enligt äldre studiegång kompletterad med omvårdnadsvetenskap 30 högskolepoäng vid universitet/högskola). Validering av tidigare studier och klinisk erfarenhet bedöms individuellt
- minst två års yrkeserfarenhet som leg. sjuksköterska
- 30 högskolepoäng diabetesvård (Nivå 1.1 eller motsvarande utbildning/yrkeserfarenhet)
- minst sex månaders klinisk erfarenhet av diabetesvård med tillräckligt stort patientunderlag.

Nivå 1.2-kurser	Innehåll	Kompetens
Valbar kurs: Vuxenpedagogik 7.5 högskolepoäng	Pedagogiska teorier Kommunikationsteorier Transkulturell kommunikation Didaktik Metoder för beteendeförändring Organisation och ledarskap	Leg. sjuksköterska, som genomgått 67.5 högskolepoäng diabeteskurser (Nivå 1) erhåller Magisterexamen och har utöver Nivå 1.1 även följande kompetens: Självständigt ansvara för sjuksköterskeledd diabetesmottagning. Förskriva och dosera läkemedel vid diabetes (förutsätter beslut av Socialstyrelsen). Ta initiativ till och i samverkan med vårdteamet införa evidensbaserade metoder inom diabetesvården.
Farmakologi I* 7.5 högskolepoäng *Kan ersättas av 7.5 högskolepoäng farmakologi i distriktsköterskeutbildning	Grundläggande farmaci Farmakodynamik Farmakokinetik Farmakologisk behandling vid diabetes Biverkningar och interaktioner Barn och läkemedel Äldre och läkemedel	
Farmakologi II 7.5 högskolepoäng	Läkemedel för behandling av diabetes Förskrivning av läkemedel	
Valbar kurs: Diabetesvård för barn och ungdom 7.5 högskolepoäng	Barnets utvecklingsstadier Hormonella förändringar vid puberteten, inverkan på diabetes Insulinbehandling Undervisning av barn/ungdomar Riskbeteenden Komplikationer Evidensbaserad diabetesvård	
Valbar kurs: Diabetes och äldre 7.5 högskolepoäng	Diabetes hos den äldre personen Assisterad egenvård Insulinbehandling Speciella problem i samband med boende inom kommunal omsorg	
Vetenskaplig metod och uppsats, 15 högskolepoäng	Specifika metoder inom diabetesvårdforskning inkluderande eget arbete omfattande 15 högskolepoäng	

NIVÅ 2, 60 HÖGSKOLEPOÄNG FORSKARFÖRBEREDANDE UTBILDNING (MASTEREXAMEN).

Förkunskaper

- sjuksköterskeexamen och svensk legitimation (sjuksköterskeutbildning 180 högskolepoäng enligt 1993 års studieordning eller sjuksköterskeutbildning enligt äldre studiegång kompletterad med omvårdnadsvetenskap 30 högskolepoäng vid universitet/högskola). Validering av tidigare studier och klinisk erfarenhet bedöms individuellt
- minst två års yrkeserfarenhet som leg. sjuksköterska
- 67.5 högskolepoäng diabetesvård (Nivå 1 eller motsvarande)
- minst sex månaders klinisk erfarenhet av diabetesvård med tillräckligt stort patientunderlag.

Nivå 1.1-kurser	Innehåll	Kompetens
Teorier inom diabetesvård-forskning 7.5 högskolepoäng	Health belief model Barrett's powerteori Self-efficacy-teorier Health promotion model Self-regulation model Locus of control Empowerment Stress och coping Prochaska's stages of change	Leg. Sjuksköterska med avancerad specialisering i diabetesvård och med utvecklingsansvar (Masterexamen) Ansvara för att evidensbaserade metoder inom diabetesvården används och uppdateras.
Diabetesvård i ett globalt och mångkulturellt perspektiv 7.5 högskolepoäng	Diabetes i ett internationellt perspektiv Diabetesvård i U-land respektive I-land Kleinman model of cultural assessment Olika kulturers och religioners influens på diabetes och egenvård Patientmöten med tolk	
Pedagogiska, psykologiska och sociala aspekter på diabetesvård 7.5 högskolepoäng	Leva med diabetes Kriser och krisbearbetning Samhällets stöd Handledning	
Specifik vetenskaplig metodik inom diabetesvårdforskning 7.5 högskolepoäng	Datainsamlingsmetoder Statistik Kvalitativa analysmetoder	
Individuellt vetenskapligt arbete 30 högskolepoäng	Enligt egen projektplan	

NIVÅ 3, FORSKARUTBILDNING (DOKTORSEXAMEN)

FÖRKUNSKAPER

Forskarutbildningen är för närvarande under revidering för att öka anpassningen till övriga Europa. För att få reda på vilka krav på förkunskaper som gäller vid det universitet du avser att studera vid bör du kontakta studierektor för forskarutbildningen vid det aktuella universitetet.

INNEHÅLL

Forskarutbildningen genomförs enligt individuell studieplan.

KOMPETENS

Leg. sjuksköterska med avancerad specialisering i diabetesvård och med ansvar för forskning inom diabetesvård och evidensbaserad diabetesvård. Initiera, leda och genomföra forskningsprojekt inom diabetesvården.

REFERENSER

Hanberger L, Ludvigsson J, Nordfeldt S. Quality of care from the patient's perspective in pediatric diabetes care. *Diabetes Res Clin Pract* 2005; Nov [Epub].

Hörnsten Å, Sandström H, Lundman B. Personal understandings of illness among people with type 2 diabetes. *J Adv Nurs* 2004; 47(2): 174–82.

Hörnsten Å, Stenlund H, Lundman B, Sandström H. Improvements in HbA1c remain after 5 years – a follow up of an educational intervention focusing on patients' personal understanding of type 2 diabetes. *Diabetes Res Clin Pract* 2008; 81:50–5.

Jack L Jr, Airhihenbuwa CO, Namageyo-Funa A, Owens MD, Vinicor F. The psychosocial aspects of diabetes care. Using collaborative care to manage older adults with diabetes. *Geriatrics* 2004; 59(5):26–31.

Kompetensbeskrivning för legitimeradsjuksköterska. Socialstyrelsen 2005. http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/9879/2005-105-1_20051052.pdf 2010-01-17

Schram MT, Baan CA, Pouwer F. Depression and quality of life in patients with diabetes: a systematic review from the European depression in diabetes (EDID) research consortium. *Curr Diabetes Rev* 2009, May 5 (2):112–9

Socialstyrelsen. Nationella riktlinjer för diabetesvården. Stockholm, Socialstyrelsen 2010. <http://www.socialstyrelsen.se/nationellariklinjerfordiabetesvarden/2010-01-17>

SOSFS 2000:1 (Grundförfattning) Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2000:1) om läkemedelshantering i hälso- och sjukvården

Ändringsföreskrift SOSFS 2001:17

Socialstyrelsens föreskrifter om ändring i föreskrifterna och allmänna råden (SOSFS 2000:1) om läkemedelshantering i hälso- och sjukvården

SOSFS 2008:1 (Grundförfattning) Socialstyrelsens föreskrifter om användning av medicintekniska produkter i hälso- och sjukvården

Statens Beredning för Medicinsk utvärdering (SBU). Patientutbildning vid diabetes – en systematisk litteraturöversikt. Rapportnr: 2009, 195; ISBN 978-91-85413-30-0; ISSN 1400-1403

Statens Beredning för Medicinsk utvärdering (SBU). Egna mätningar av blodglukos vid diabetes utan insulinbehandlingar – en systematisk litteraturöversikt. Rapportnr: 2009, 194; ISBN 978-91-85413-31-7; ISSN 1400-1403

Taylor MD, Frier BM, Gold AE, Deary IJ; Edinburgh Prospektive Diabetes Study. Psychosocial factors and diabetes-related outcomes following diagnosis of Type 1 diabetes in adults: the Edinburgh Prospektive Diabetes Study. *J Adolesc Health* 2002; 31 (4): 381–5.

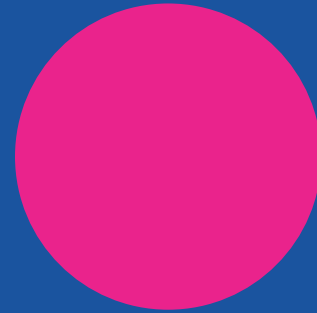
van Dam HA, van der Horst FG, Knoop L, Ryckman RM, Crebolder HF, van den Borne BH. Social support in diabetes: a systematic review of controlled intervention studies. *Patient Educ Couns* 2005; 59(1):1–12. Epub.

Viklund G. Education for teenagers with type-1 diabetes. Akademisk avhandling, Uppsala Universitet, Uppsala 2008.

Wikblad K, (Redaktör). Omvårdnad vid diabetes. Lund, 2006; ISBN 914403539X

KOMPETENSBESKRIVNING OCH FÖRSLAG TILL UTBILDNING

FÖR LEGITIMERAD SJKSKÖTERSKA
MED SPECIALISERING I DIABETESVÅRD

Svensk Förening för Sjuksköterskor
i Diabetesvård – SFSD
www.diabetesnurse.se

Svensk sjuksköterskeförening – SSF
Baldersgatan 1
114 27 Stockholm
Tfn: 08-412 24 00
Fax: 08-412 24 24
e-post: ssf@swenurse.se
www.swenurse.se